

Gunstig geschonken

In de meest recente nummers van dit Magazine is geschreven over herkomst-onderzoek naar de archeologische collecties en een aangescherpt acquisitie-beleid. In deze bijdrage wordt toegelicht wat dit betekent voor schenkingen of legaten uit particuliere collecties.

René van Beek

conservator klassieke wereld

Sinds de jaren zeventig kent het museum een trouwe groep Vrienden, van wie een aantal ook archeologische voorwerpen verzamelt. In sommige gevallen hebben deze Vrienden ook schenkingen gedaan, en op die manier vonden particuliere verzamelingen door schenkingen of als legaten hun weg naar het Allard Pierson Museum. De archeologische verzameling wordt daarom vaak gekarakteriseerd als een 'collectie van collecties'. Sommige particulieren verzamelden zelfs met als doel het voorwerp later te schenken of na te laten aan het museum. Een heel mooi gebaar!

In het verleden werd weinig aandacht besteed aan de herkomst van objecten die door particuliere verzamelaars werden geschonken of nagelaten. Veranderende (inter)nationale regelgeving en een nieuw acquisitiebeleid vereisen een herziening van het beleid omtrent schenkingen en legaten van particulieren. Een groter bewustzijn van de herkomst van archeologische voorwerpen, mede ingegeven door maatschappelijke discussie, draagt daaraan bij, evenals een aantal restitutieclaims op voorwerpen uit de huidige collectie.

Bedreigd erfgoed

Het is al decennia duidelijk dat het archeologisch erfgoed van landen rond de Middellandse Zee ernstig te lijden heeft onder illegale opgravingen, waarbij objecten vaak ongeoorloofd worden verhandeld en geëxporteerd. Deze praktijk gaat tot op de dag vandaag door. De objecten komen vaak op de kunstmarkt terecht en kunnen ook door particulieren worden aangekocht. Het is niet ongebruikelijk dat deze voorwerpen in privébezit op een later moment worden aangeboden aan archeologische musea.

De illegaal opgegraven voorwerpen die niet zijn gedocumenteerd, kunnen ons helaas niets meer vertellen over de vaak geheel verwoeste archeologische context en dus missen we bij deze voorwerpen een essentieel deel van de geschiedenis. Als het gaat om archeologisch veldwerk in

het mediterrane gebied kennen we de risico's die grafrovers vormen bij opgravingen en is duidelijk dat het een serieuze bedreiging vormt van het archeologisch bodemarchief. Het spreekt vanzelf dat het Allard Pierson deze praktijken niet wil steunen en dus de handel in illegaal opgegraven en geëxporteerde voorwerpen wil stoppen. Dat betekent in de praktijk dat alle voorwerpen die mogelijk aan de collectie worden

Waterkruik (hydria) beschilderd door de Euphiletos schilder. Athene, ca. 525 v. Chr. Aardewerk. H 43 cm. APM 15765

Dit is een voorbeeld van een voorwerp met een goed traceerbare herkomst, door een particulier in 2006 eerst in bruikleen gegeven en vervolgens in 2018 als legaat aan het museum nagelaten.

De Griekse vaas is door een goede Vriendin van het museum, Marion Mosler, in 2006 op de Maastrichtse TEFAF-antiekbeurs gekocht bij kunsthandel Ede in Londen. De vaas komt uit de collectie van de Franse beeldhouwer Charles-René de Paul de Saint Marceaux (1845–1915) en werd door zijn familie in 2004 geveild bij Sotheby's New York. De vaas is gepubliceerd door H. Brijder en G. Jurriaans-Helle in *Mededelingenblad* 94, 2007, p. 12–18.

Romeinse kom (deels in gips aangevuld) uit Vechten uit de 'collectie Wagenvoort', 1ste eeuw n. Chr. Aardewerk. Diam. 7,7 cm, h 2,7 cm. APM 13857

In 1995 overleed prof.dr. C.A. Wagenvoort. Hij was hoogleraar pathologie aan de Universiteit van Amsterdam. Zijn collectie oudheden legateerde hij aan het Allard Pierson Museum. Bij zijn collectie is goede documentatie

gevoegd, waaronder rekeningen van kunsthandelaren bij wie hij kocht maar ook correspondentie en gegevens over ruilen die hij pleegde met in Nederland werkzame archeologen. Uit zijn administratie blijkt dat hij op 16 juli 1954 een aantal scherven uit de opgraving in Vechten ruilde met professor dr. A.E. van Giffen uit Groningen voor dit Romeinse kommetje.

toegevoegd, als acquisities of als schenkingen of legaten, moeten worden onderzocht op hun herkomst. Het nieuwe acquisitiebeleid bevat richtlijnen die gevolgd worden bij eventuele verwervingen. Leidend daarbij zijn de regels en wetgeving die al in vorige artikelen over het herkomstonderzoek zijn beschreven.

De nationale en internationale wet- en regelgeving is zeer complex en de grenzen tussen legaal en illegaal, of ethisch en onethisch, zijn vaak niet eenvoudig te trekken. Bovendien is er in Nederland van overheidswege tot op heden weinig (publieke) aandacht geweest voor het probleem. Vaak bevatten particuliere collecties voorwerpen zonder traceerbare herkomst en/of exportvergunning. Dat betekent dat die niet voldoen aan de huidige herkomstcriteria die het Allard Pierson stelt aan acquisities. Voorwerpen met een herkomstgeschiedenis die tot vóór 1970 teruggaat, maar waarvan redelijkerwijs is aan te nemen dat ze niet legaal of zonder exportvergunning het land van herkomst hebben verlaten, zullen kritisch worden bekeken en maken weinig kans om in de collectie te worden opgenomen.

Uiteraard kunnen de voorwerpen die voldoen aan de juridische en ethische richtlijnen van het acquisitiebeleid en een aanvulling vormen op de bestaande collectie, wél worden aangenomen.

Andere mogelijkheden

Wat kan een particulier dan met zijn verzameling of voorwerp doen als de wens bestaat om te schenken, maar het museum de collectie niet kan aannemen? Het Allard Pierson voelt zich verantwoordelijk voor het archeologisch erfgoed

en daar hoort ook het erfgoed bij dat geen archeologische context kent of niet voorzien is van een exportvergunning. Aan de ene kant kan het museum de objecten niet in de collectie opnemen, maar aan de andere kant wil het Allard Pierson ook niet stimuleren dat objecten zonder traceerbare herkomst opnieuw in de kunsthandel terecht komen. Daarom overlegt het museum met overheidsinstanties (zoals de Erfgoedinspectie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Ministerie van OC&W en de afdeling kunst- en antiekriminaliteit van de nationale politie) om gezamenlijk tot oplossingen te komen en kaders te formuleren die ook voor de particuliere verzamelaars bruikbaar zijn. Ook met collega-instellingen zijn gesprekken gaande. Uiteindelijk moet dat leiden tot helder beleid, ook voor de particuliere verzamelaar die met zijn verzameling 'iets goeds wil doen'.

Bij elk object kunnen de omstandigheden net weer anders zijn. Het is dus goed voorstelbaar dat Vrienden vragen hebben over een schenking of legaat. Zulke vragen kunt u ons altijd stellen via vrienden@allardpierson.nl.

In februari 2024 wordt een Vriendenbijeenkomst georganiseerd in het Allard Pierson waarbij we in gesprek gaan over de huidige erfgoedwet en regelgeving en het acquisitiebeleid toelichten. Dan kunnen we ook alle vragen beantwoorden over de mogelijkheden voor schenkingen of legaten.

U kunt zich voor deze bijeenkomst aanmelden via vrienden@allardpierson.nl.